

”Hold afstand!” Handlingsanvisende risikokommunikation under COVID19

Laura Bang Lindegaard

Abstract

The paper considers risk communication in Denmark during the COVID19 pandemic. It investigates the expression *hold afstand* (‘keep distance’) as it is used by a regional transportation company. Considering both grammar, semantics and pragmatics, it points out that whereas the grammar and semantics of the expression are somewhat ambiguous, the actual use of it suggests that its meaning gets settled for all practical purposes relative to the context of use. The paper argues that the ambiguity of the expression affords an openness considering appropriate interpretations of it. As such, *hold afstand* appears to be a well-chosen expression in a situation in which the transport company has to balance the silver lining of guiding anxious passengers while simultaneously mobilising potentially resisting passengers through a certain space for interpretation.

Nøgleord

risikokommunikation, handlingsanvisende kommunikation, substantivinkorporering, direktiver

1. Indledning

Denne artikel udspringer af arbejdet med et forskningsprojekt der undersøger passagerpraksisser i relation til smittebekymring. Gennem en undersøgelse af hvordan et regionalt trafikselskab bruger direktivet *hold afstand* i deres passagerrettede information, undersøger artiklen hvordan

direktivet er blevet brugt i handlingsanvisende risikokommunikation i Danmark under COVID19-pandemien.

Risikokommunikation er et bredt felt der strækker sig over flere discipliner, inklusiv offentlig administration, politisk kommunikation og strategisk kommunikation, og der foreligger ikke en entydig tilgang til risikokommunikation på tværs af de forskellige discipliner. I denne sammenhæng er den informationsorienterede tilgang til risikokommunikation dog den mest relevante idet den er snævert centreret omkring det kommunikationsorienterede spørgsmål om hvordan man mest effektivt deler risikoinformation og får folk til at handle derefter (Frandsen & Johansen 2020). Nogle tilgange til informationsperspektivet forstår risikokommunikation som en envejs videnstransmission fra eksperter til offentligheden (Chess 2001; Fischhoff 1995; Leiss 1996), og den forståelse implicerer forestillingen om et vidensunderskud i offentligheden som det er eksperternes opgave at udbedre (Hilgartner 1990). Andre tilgange til informationsperspektivet bryder med forestillingen om at offentligheden er en passiv modtager af viden og fokuserer i stedet på at mobilisere offentligheden til at tage informerede beslutninger (Gurabardhi et al. 2004; Jardine & Driedger 2013). Desuden pointerer de at forskellige kontekstuelle forhold betyder noget for hvor effektiv risikokommunikationen er – fx betyder det noget hvordan folk opfatter risiko (fx Frewer 2004), hvilken tillid de har til systemet (fx Leiss, 1995; Paton 2008), og hvordan de prioriterer de fordele og ulemper kommunikationen afstedkommer (fx Frewer & Salter, 2007), og i forlængelse heraf anerkender sådanne tilgange vigtigheden af relationsdannelse og af at forskellige interessegrupper deltager (Chess 2001; Fischhoff 1995; Kasperson 2005; Leiss 1996; McComas 2005; Reed 2008). Således antager disse tilgange at effektiv risikokommunikation er afhængig af i hvilken grad den uddanner og mobiliserer offentligheden i forhold til den aktuelle risiko (Lundgren & McMakin 2018). Selvom disse informationsorienterede perspektiver har et øget fokus på modtageren som en dynamisk størrelse, er hovedfokus altså stadig på hvordan man mest effektivt deler risikoinformation og får folk til at handle derefter.

Denne artikel bidrager til det informationsorienterede perspektiv på risikokommunikation med et empirisk casestudie af det handlingsanvisende direktiv *hold afstand*. I Danmark er Sundhedsstyrelsen øverste instans når det kommer til at håndtere den informationsorienterede risikokommunikation i forbindelse med pandemien. Siden februar 2020 har Styrelsen haft til opgave at ”give let tilgængelig information til befolkningen om ny

coronavirus samt give handleanvisninger, der kan motivere og understøtte en hensigtsmæssig adfærd i befolkningen” (Sundhedsstyrelsen 2021). Styrelsen var således også først til at foreslå direktivet *hold afstand* som siden har bredt sig til alle områder af den handlingsanvisende pandemikommunikation i Danmark – inklusive trafikelskabernes passagerrettede risikokommunikation.

Jeg begynder artiklen med at redegøre for hvordan udtrykket *hold afstand* fik en ny, smittespecifik betydning i begyndelsen af pandemien og blev en del af den handlingsanvisende risikokommunikation i Danmark. Dernæst præsenterer jeg den case artiklen tager udgangspunkt i. I analysen analyserer jeg direktivet *hold afstand*s grammatik, semantik og pragmatik med udgangspunkt i en gennemgang af de variationer der er i mine data. På baggrund af analysen diskuterer jeg afslutningsvist spørgsmålene om i hvilken forstand direktivet *hold afstand* kan siges at være handlingsanvisende, og, i forlængelse heraf, hvorvidt direktivet er valgt i den smitteforebyggende risikokommunikation.

2. Baggrund

Da pandemien kom til Danmark i begyndelsen af 2020, kom der samtidig en mængde smittereducerende tiltag, deriblandt *social distancing* som WHO definerer således: ”This means we keep a distance of at least 1m from each other and avoid spending time in crowded places or in groups.” (WHO 2022). På linje med WHO påpegede Europa-Kommissionen i marts 2020 at social distancing er en smittedæmpende foranstaltning (EUR-Lex 2020), og siden har der været forskellige afstandskrav i Danmark som har betydet at danskerne – som de fleste andre folkeslag – har skullet lære at holde en større afstand end den der blev betragtet som kulturelt passende inden pandemien (Jensen 2020; Sørensen et al. 2021).

Denne resocialisering er blevet befordret af den handlingsanvisende risikokommunikation. I engelsksprogede kontekster er WHO’s og EU’s engelske udtryk *social/physical distancing* blevet anvendt også i den handlingsanvisende kommunikation, men det er ikke tilfældet i Danmark. På myndighedsniveau, hvor indflydelsen fra engelsksproget, international politik formentlig er størst, er den direkte oversættelse ’social distancing’ i nogen grad blevet brugt, og i oktober 2020 optog Dansk Sprognævn også ’social distancing’ i Nye ord i dansk. Men i den handlingsanvisende kommunikation er *social/physical distancing* i stedet blevet oversat til direktivet *hold afstand*.

3. Case

Artiklen tager udgangspunkt i et større forskningsprojekt der undersøger bus- og togpassagerers bekymringer om og adfærd i forhold til smitte. En del af projektet undersøger hvordan Nordjyllands Trafikselskab (NT) informerer om smittereducerende passageropførsel i bus og tog. Korpus til denne del består derfor af NT's informationstekster fra selskabets Facebookside og af informationsmateriale fra toge og busser, men korpuset indeholder også tekster der udgør en uomgængelig kontekst for NT's passagerrettede risikokommunikation, det vil sige tekster oppefra: Transkriptioner af pressemøder fra Statsministeriet, tekster fra Retsinformation og tekster fra Sundhedsstyrelsen. Mens det større forskningsprojekt undersøger den rekontekstualiseringsproces der finder sted når udtrykket bevæger sig oppefra og ned, fokuserer denne artikel imidlertid udelukkende på imperativen *hold afstand* som den bliver brugt af NT.

4. Analyse

4.1. Eksempler i data

Hvad angår NT's brug af direktivet, er der 16 unikke *hold afstand* opslag på NT's Facebook-side fra marts 2020 til september 2021.¹ Før marts 2020 har NT ingen opslag der indeholder *hold afstand* – hvilket understøtter formodningen om at det at holde afstand til andre mennesker ikke blev betragtet som relevant før pandemien. *Hold afstand*-plakaterne fra Facebook bliver også brugt i bus og tog hvor der desuden er et *hold afstand*-klistermærke på gulvet.

Tabel 1

Nr.	Dato	Tekst	Billedtekst	Billednummer	Latent agent
1	9.3.20		Hvis du er ældre eller kronisk syg - hold afstand og bed andre tage hensyn	1	Du (kotekst "du" og "andre")

1 Derudover er der en mængde *hold afstand*-eksempler i kommentarsporene på siden, men eftersom denne artikel udelukkende angår afsenderperspektivet, er de ikke inkluderet i korpus. Det større forskningsprojekt undersøger imidlertid også modtagerperspektivet.

2	10.3.20	Vis hensyn til hinanden. Hold afstand. Rejs uden for myldretiden, hvis det er muligt.			I (kotekest "til hinanden")
3			Hvis du er ældre eller kronisk syg - hold afstand og bed andre tage hensyn	1	Du (kotekest "du" og "andre")
4	7.4.20	Rejs ikke med kollektiv trafik, hvis du er syg. Hold afstand. Nys/host i ærmet (dit eget).			Du (kotekest "du")
5+6	17.4.20		Tag hensyn til hinanden og hold afstand ved stoppestederne. Hold afstand til hinanden i bussen – benyt kun hvert andet sæde.	2	I (kotekest "til hinanden") I (adled "til hinanden")
7	12.5.20		Tak fordi du rejser med omtanke Hold afstand Fordel jer	3	I (kotekest "jer") (men "du" er kotekest fra overskriften)
8	18.5.20				
9	12.6.20		Hold afstand Fordel jer	4	I (kotekest "jer")
10	27.8.20	Husk at du skal bruge mundbind eller visir i den kollektive trafik og på stationer og terminaler. Ha' derfor et mundbind eller visir med og hold så god afstand som muligt, så alle kan få en god og sikker tur.	#Karmabud Husk mundbund og hold god afstand	5	Du (kotekest "du")
11	11.9.20	Vi skal forsat passe på hinanden. Husk at holde afstand 🧑🏻 - 🧑🏻, spritte af 🧼 og benytte mundbind 🧢 i bus 🚌 tog 🚆 og flextrafik 🚚 og på stationer og busterminaler. Tak ❤️			I (kotekest "vi")

12	17.12.20		Vi rejser trygt og sikkert sammen Hold afstand	6	I (kotekest "vi")
13	5.1.21	Vi følger udviklingen tæt og melder ud så hurtigt som muligt, hvis der kommer ændringer til anbefalingerne. Indtil da - hold afstand og pas på jer selv og hinanden.		7	I (kotekest "jer selv og hinanden")
14	26.01.21		Vi rejser trygt og sikkert sammen Hold afstand	8	I (kotekest "vi")
15	29.7.21	Du kan stadig gøre meget for at undgå smitte. Hold afstand.	Gode råd Gode vaner Du kan stadig gøre meget for at undgå smitte Hold afstand	9	Du (kotekest "du")
16	13.8.21		Hold afstand	10	?
Gulvklistermærke			Hold afstand	10	?

Tabel 1 viser teksten fra de 16 unikke opslag fra NT's Facebookside og fra gulvklistermærket fra toge og busser.

Tabel 2

Billedet 1

Billedet 2

Billede 3

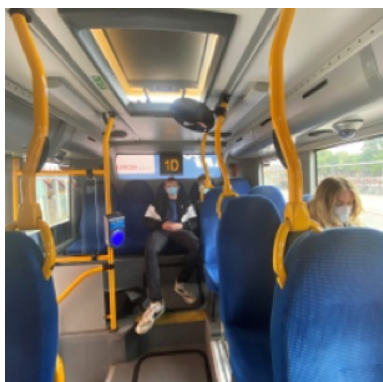
Billede 4

Billede 5

Billede 6

Billede 7

Billede 8

Billede 9

Billede 10

Tablet 2 viser billederne fra NT's Facebookside og desuden guloklistermærket fra toge og busser. Billederne fra Facebook er desuden blevet brugt i busser og toge – på info-skærme og som plakater.

I alle Facebook-opslagene kan det udledes hvilket personligt pronomen der skal indsættes på agentens plads, altså om det er singularis *du* eller pluralis *I*.² Selvom der er 16 unikke opslag, er der kun 14 forskellige variationer. I 5 tilfælde er agenten i singularis, og i 9 tilfælde er agenten i pluralis. I 13 af tilfældene kan agenten udledes af personlige pronomener i andre sætninger mens der kun er ét tilfælde hvor agenten kan udledes internt i sætningen, nemlig af adledet: ”Hold afstand til hinanden i bussen” (nr. 6). I opslag 6 udledes agenten altså reflektivt – hvis afstanden skal være *til hinanden*, må det være *I* som skal holde den. I opslag 7 og 8 (som er identiske) og 9 udledes agenten af den sætning der følger umiddelbart efter ”Hold afstand”, nemlig ”Fordel jer”, og fordi *fordel jer* læses som en specifikation af *hold afstand*, kommer sætningen til at have samme funktion som en konstruktion med et reflektivt pluralisadled, som fx *til hinanden* – man læser at *I* skal holde afstand *til hinanden*.³ I de øvrige 11 tilfælde fremgår det ikke eksplicit af verbalsproget hvem eller hvad *du* eller *I* skal holde afstand til, men i disse tekster fremgår pandemikonteksten enten af multimodaliteten: menneske-

2 Som oftest tilfældet er det grammatiske subjekt implicit i imperativen *hold afstand*. Men fordi imperativen under alle omstændigheder udtrykker en modtagerrettet talehandling, begrænser ubestemtheden sig til et spørgsmål om hvorvidt henvendelsen retter sig mod en 2. person i singularis eller pluralis. Se desuden afsnit 4.2. og 4.3.

3 I plakaternes overskrift er henvendelsen ganske vist til *du* ligesom 7 og 8 også har *du* i to af de seks underrubrikker, og 9 har *du* i én af dem. Men jeg mener at opsætningen, hvor ”Hold afstand Fordel jer” står i en cirkel for sig, motiverer læseren til at læse ”Hold afstand” som stærkere knyttet til pronominet inden for cirklen, nemlig *jer*, end til pronominet *du* uden for cirklen.

ikoner eller hjerter med afstand i mellem, mundbind, menneskeikon med albuen for munden, eller af teksten: *hvis du er syg...*, *hvis der kommer ændringer til anbefalingerne...* Sidstnævnte er formentligt den med den største semantiske ambiguitet, men den bestemte form henviser dog til at *anbefalingerne* er bekendte. Det forekommer altså overvejende klart hvem der skal holde afstand til hvad – og hvorfor – i konteksten.

Det bør desuden bemærkes at det personlige pronomen i alle tilfælde er knyttet mere eller mindre direkte til kategorien *passager*. Hvis man læser opslagene på Facebook, læser man dem på NT's facebookside og med NT som afsender, og så læser man opslagene som henvendt til kunder og potentielle kunder, dvs. man læser dem som henvendt til passagerer. I enkelte af opslagene bliver man desuden mere eksplicit tiltalt som passager, fx i 5 og 6 hvor der står ”hold afstand til hinanden ved stoppestederne” og ”hold afstand til hinanden i bussen”. Hvis man ser plakaterne i vinduer og på infoskærme i busser eller toge, eller hvis man træder på gulvklistermærket i busser og toge, læser man formentligt handlingsanvisningen *hold afstand* som en aktivitet der er bundet til den passagerkategori man er ved at udføre (Sacks 1992). Således giver det altså mening at læse NT's brug af direktivet *hold afstand* som en anmodning om at netop *passagerer* opretholder en vis afstand til andre passagerer.

Med udgangspunkt i Garfinkels etnometodologi (1967) og Sacks medlemskategoriseringsanalyse (1992) har Jayyusi (1984; 1991) argumenteret for at enhver kategoriseringspraksis implicerer forhandlingen af en moralsk orden, af moralske hierarkier og af forestillinger om den ene eller anden distribuering af forskellige rettigheder og pligter. I Sacks' oprindelige historie ”the baby cried, the mommy picked it up” (Sacks 1992) implicerer mor-kategorien fx at moren har såvel en ret som en pligt til at tage det grædende barn op, og at tilhøreren/beskueren ser det som en passende udfoldelse af hendes kategorimedlemskab hvis hun gør det, altså hvis hun tager barnet op. På lignende vis implicerer *hold afstand*-anmodningen i tog og bus at en passende udførelse af passagerkategorien kræver at man holder afstand. I den forbindelse er det værd at bemærke at det at holde afstand i særlig grad er en ny, moralsk forpligtelse blandt *passagerer*. Inden pandemien blev der rutinemæssigt vist informationsvideoer i landets busser hvori passagerer blev gjort opmærksomme på at sædet ved siden af det man sad på, ikke var til ens taske, men til andre passagerer, og ligeledes var det almindelig praksis at buschaufføren opfordrede til at stående passagerer rykkede tæt sammen så der kunne være plads til flere. Som flere studier har redegjort for

(Jensen 2020; Sørensen et al. 2021), kan man tale om at pandemien har udfordret vores opfattelse af hvad passende afstand til fremmede er, sådan at vi under pandemien har lært at holde en større afstand til fremmede end før. Hvad angår myldretidstrafikken i den kollektive transport, har denne ændring været ekstra markant fordi det før pandemien var påskønnet at man var så tæt på sine medpassagerer som det var fysisk muligt (i en fyldt bus eller et fyldt tog var den passende afstand afgjort af hvor tæt man *fysisk* kunne komme på hinanden), og man kan derfor med en vis rimelighed sige at passagerer i den kollektive transport har været blandt dem for hvem direktivet *hold afstand* har været mest indgribende i omkalfatringen af den moralske orden. I de næste afsnit analyserer jeg direktivets grammatik, semantik og pragmatik nærmere for derigennem at belyse hvorfor *hold afstand* synes at være et velvalgt udtryk når det kommer til at mobilisere offentligheden til at tage ikke blot informerede, men også moralsk passende beslutninger.

4.2. Grammatik og semantik

Hold afstand kan beskrives som en sætning der består af et finit verbum i imperativ *hold* og et inkorporeret substantiv *afstand*. Hansen og Heltoft (2011) beskriver sådanne inkorporerede substantiver som konstruktioner hvor "[verber] der efter deres valens styrer et objekt, [forsegler] denne valensmulighed ved i stedet at INKORPORERE substantivstammen (Hansen & Heltoft 2011: 940, fremhævnings i original). Ifølge denne definition er det kun transitive verber der kan inkorporere substantiver, og derfor må *holde*, i sig selv, være transitivt hvis inkorporeringsanalysen skal være korrekt. I Den Danske Ordbog har verbet *holde* 14 betydninger hvoraf 11 er transitive og 3 er intransitive (Den Danske Ordbog, *holde*), men eftersom inkorporeringen medfører en betydningsændring af verbet, er det ikke muligt at udpege hvilken af de 14 *holde*-betydninger *hold* i udtrykket *hold afstand* udtrykker i sig selv. For at karakterisere *hold afstand* som en substantivinkorporering er det altså i en vis forstand nødvendigt at hypostasere én af de transitive betydninger af *holde* som udgangspunkt for analysen.⁴ Dette mulige cirku-

4 Det kunne fx være betydning 3: "sørge for at nogen eller noget til stadighed er i en bestemt tilstand, stilling eller situation" (Den Danske Ordbog, *holde*) som netop er én af de transitive betydninger. Jeg mener at semantikken i betydning 3 giver intuitiv mening som udgangspunkt for semantikken i *hold afstand*, men som jeg er blevet gjort opmærksom på af artiklens fagfællebedømmer, kunne man indvende at det er principielt umuligt at lave denne analyse og samtidig fastholde at inkorporering er kendetegnet ved at delenes semantik ikke længere har samme selvstændige semantik.

laritetsproblem bliver imidlertid mindre af at de øvrige kriterier for substantivinkorporering er opfyldte. Bemærk fx at det væsentligste kendetegn ved inkorporering er at konstruktionen har enhedstryk (Hansen & Heltoft 2011: 940). Det gælder også *hold afstand*: *hold* 'afstand til andre. Desuden er konstruktionen kendetegnet ved at man altid henviser til helheden i neutrum, også når det inkorporerede substantivs genus er utrum – som det er tilfældet for *afstand* (Hansen & Heltoft 2011: 943-944): Hold afstand til hinanden. Det/*den skal vi alle huske. På denne baggrund forekommer det rimeligt at sige at i udtrykket *hold afstand* optræder substantivet *afstand* ikke først og fremmest nominalt, men danner i stedet ”en prædikatshelhed sammen med det styrende verbum” (Hansen & Heltoft 2011: 940). Når *afstand* således ikke længere kan karakteriseres som et direkte objekt, kan man sige at *hold* bliver detransitiveret gennem inkorporeringen, og at man ikke længere kan udtrykke sig om valensforhold for leddene hver for sig, men udelukkende for hele det sammensatte led (Hansen & Heltoft 2011: 942).

Hvad angår *hold afstand*s valens, er agenten latent – hvilket svarer fint overens med hvad der er mest almindeligt i imperativsætninger (Hansen & Heltoft 2011: 732; Engberg-Pedersen et al. 2019: 134). Dermed kan udtrykkets sagforhold noteres '(holde afstand) + [du]' eller '(holde afstand) + [I]' for latent agent i holdholdsvis singularis og pluralis. På baggrund af eksemplerne fra korpus ovenfor, vil jeg foreslå at agenten ikke er det eneste latente argument i sagforholdet *hold afstand*, men at der også er et latent adled der medkonstituerer agenten reflektivt. I ordbogsopslaget for *holde afstand*s grammatik specificerer den afsluttende parentes muligheden for et middelbart objekt eller adled: ”NOGEN holder afstand (til NOGET/NOGEN)” (Den Danske Ordbog, *holde afstand*). Som Engberg-Pedersen et al. (2019) bemærker, er der imidlertid en væsentlig forskel på optionelle og latente argumenter som de eksemplificerer med forskellen på verberne *spise* og *åbne*: ”Det er muligt at spørge *Hvornår skal vi spise?* også når man ikke ved hvad der skal spises. Men hvis man spørger *Hvornår skal vi åbne?* må det være underforstået hvad det er der skal åbnes.” (Engberg-Pedersen et al. 2019: 128) Jeg vil foreslå at også det andet argument i *hold afstand* er latent, ikke optionelt – fordi det ikke er muligt at sige *hold afstand* uden at underforstå hvem der skal holde afstand til hvad.

De latente argumenter bevirker at *Hold afstand* er semantisk flertydigt. Som det fremgår af eksemplerne fra data i 4.1., fremgår de givne, specifikke argumenter af ko- og kontekst, og i det korpus der er gen-

stand i denne artikel, betyder det at man læser udtrykket som et der angår at passagerer skal holde afstand til andre passagerer. Parallelt læser man formodentlig supermarkedernes opfordringer om at holde afstand som en opfordring til at kunder holder afstand til andre kunder – og så fremdeles. Jeg vil foreslå at den flertydighed der opstår på grund af de latente argumenter, bevirker at udtrykket fungerer som et stykke rationel, informationsorienteret risikokommunikation der giver mulighed for at det informerede valg (at holde afstand) kan udføres forskelligt – og moralsk set lige passende – af forskellige kategorier. Jeg vender tilbage til dette forslag i diskussionen, men inden da angår næste afsnit en undersøgelse af udtrykket fra et talehandlingsteoretisk perspektiv.

4.3. Pragmatik

Som bekendt tager talehandlingsteorien udgangspunkt i *talehandlinger*, ikke i grammatiske enheder, og derfor er det ikke muligt at udtrykke hvilken handling *hold afstand* udtrykker alene med udgangspunkt i udtrykkets grammatik og semantik. Hvad angår talehandlinger udtrykt gennem grammatiske enheder – som *hold afstand*, er det interdependente forhold mellem grammatik, semantik og pragmatik dog relevant,⁵ og derfor starter jeg hos Hansen og Heltoft (2011). Ifølge Hansen og Heltoft udtrykker infinitiver som *hold afstand* en instruks, en opfordring eller et ønske (Hansen & Heltoft 2011: 732-733). For alle tre gælder det at de er karakteriseret ved at angå det forhold at indholdet af en proposition skal realiseres. For instruksen og opfordringen gælder det at det er modtager der skal stå for realiseringen, og disse to er forskellige ved at det ved instruksen kun er afsender der er (forventeligt) interesseret i denne realisering, og at det ved opfordringer er såvel afsender som modtager der er interesserede i den. Ønsker er derimod forskellige fra såvel instrukser som opfordringer ved at de ikke forudsætter at det er

5 Det er således også helt almindeligt at gøre opmærksom på at forskellige klasser af talehandlinger har nogle typiske sproglige realiseringer. Direktive talehandlinger er fx ofte realiseret gennem bydende og spørgende sætninger mens ekspressive talehandlinger er realiseret gennem fremsættende og eksklamative sætninger (fx Mey 1993: 131 og Svennevig 2009: 68), og såvel bydende som eksklamative sætninger er ofte udtrykt gennem imperativ – som det er tilfældet for *hold afstand*.

et handlende væsen⁶ der skal realisere propositionens indhold (Hansen & Heltoft 2011: 733).

Selvom Searle (1969, 1979) ikke starter med den grammatiske form, fx imperativen, men med handlingen, fx ordren, er hans kategorisering af talehandlinger lavet på baggrund af kriterier der ligner Hansens og Heltofts (2011). Det er især iøjnefaldende hvad angår Searles opmærksomhed på forskellige kategoriers forskelle hvad angår tilpasningsretningen mellem ordene og verden ("direction of fit between words and the world", Searle 1979: 3). Dette kriterium angår forholdet mellem det propositionelle indhold og dets realisering, og spørgsmålet om hvem der har realiseret (inden udsigelsen af talehandlingen) eller skal realisere (efter udsigelsen af talehandlingen) det propositionelle indhold (Searle 1979: 3-4). På den baggrund kategoriserer Searle 'instrukser' og 'opfordringer' som direktiver og 'ønsker' som ekspressiver (Searle 1979: 13-16). Ifølge Searle's betingelser må vellykkede direktiver tage udgangspunkt i talerens legitime forslag om at modtageren handler på en måde der realiserer det propositionelle indhold i talehandlingen (Searle 1979: 13-14). Derimod er ekspressiver karakteriseret ved ikke at have noget tilpasningsforhold mellem ordene og verden – fordi det illokutionære formål er at udtrykke talerens psykologiske tilstand. Derfor afhænger vellykkede ekspressiver af talerens *oprigtighed*, altså de afhænger af om taleren oprigtigt besidder den psykologiske tilstand som det propositionelle indhold udtrykker (Searle 1979: 15-16).

I forlængelse af Hansen og Heltoft (2011) og Searle (1969, 1979) kan udtrykket *hold afstand* karakterises som en imperativ der har potentialet til at udtrykke flere forskellige typer talehandlinger. Dels kan der være tale om et direktiv hvor taleren ønsker at modtageren skal gøre noget, og hvor Hansens og Heltofts forskel på opfordring og instruks markerer yderpolerne for udtrykkets modalitet. Searle pointerer således at direktiver kan være "very modest 'attempts' as when I invite you to do it or suggest that you do it, or they may be very fierce attempts as when I insist that you do it." (Searle 1979: 13) Direktivet *hold afstand* kan komme til udtryk som en talehandling hvor afsender opfordrer modtager til at holde afstand og antager at modtager selv er interesseret i at holde afstand, og det kan komme til udtryk som en handling hvor afsender instruerer modtager i at holde

6 Mens Hansen og Heltoft skriver "handlende person" (Hansen & Heltoft 2011: 733), foretrækker jeg det mere åbne *væsen* da imperativer fx er særdeles udbredte i hundetræning – hvor det er hunden der skal realisere propositionens indhold i udtryk som *sit, dæk, rul* etc.

afstand uden interesse for om modtager ønsker dette.⁷ Dels kan der, måske, være tale om et ekspresiv hvor taleren udtrykker sit oprigtige ønske om *hold afstand* uden at implicere at det kræver et handlende individ for at dette kan finde sted. Dette vender jeg tilbage til i diskussionen nedenfor.

5. Diskussion

Selvom *hold afstand* er et semantisk flertydigt udtryk, er der altså næppe mange af NT's bus- og togpassagerer der er i tvivl om at det er andre passagerer de skal holde afstand til – ikke gale tyre, biler eller, måske mere oplagt i konteksten, perronkanten ned til sporene⁸ – og at de skal gøre det af hensyn til mulig smittefare. Det samme vil formentlig være tilfældet i andre kontekster. Kunder i supermarkeder, forældre i børnehaver, patienter hos lægen, borgere i jobcenteret etc. forstår kontekstuel at de skal holde afstand til andre mennesker.

Igennem pandemien har det været angivet ganske præcist hvor meget afstand der er passende, nemlig én eller to meter, og rundt omkring i verden har disse numeriske angivelser været suppleret med kulturelt forankrede målesystemer som en kænguru, en babyelefant, en ko, etc. (Barry & Keane 2021). Imidlertid er der næppe nogle af disse målesystemer der er særligt anvendelige i faktiske passagerpraksisser – hvordan opretholder man den ene eller anden specifikke afstand i en fyldt bus? Som Jensen (2020) har foreslået i sin diskussion af nye afstandspraksisser under pande-

7 Når *hold afstand* realiserer et direktiv, sker det gennem den stærkeste sætningsmodalitet der kan udtrykke et direktiv. I sin undersøgelse af direktiver påpeger Durst-Andersen (2016) at direktiver kan udtrykkes gennem tre forskellige sætningstyper, nemlig deklarativer, interrogativer og imperativer, men at imperativen repræsenterer den stærkeste af tre typer: "Hvis afsender anvender en imperativform over for modtager, er der principielt ingen escape-mulighed for modtager med mindre modtager vil udfordre afsender" (Durst-Andersen 2016: 33). Dette fører til at han foreslår at imperativen er mest velegnet til at oprette samfundsmæssige ubalancer hurtigt og effektivt. Durst-Andersens ærinde er rettet mod generelle, pragmatiske anliggender, ikke mod risikokommunikation, men ikke desto mindre er det oplagt at læse hans argument som et argument for at bruge imperativer i den handlingsanvisende risikokommunikation. Han understreger denne pointe når han anfører at imperativer er den mest effektive problemløser, og når han understreger at "[dette] gælder også potentielle problemer der kan ændre verden til det dårligere – de standses også hurtigt og effektivt med en imperativ." (Durst-Andersen 2016: 33). Pointen i nærværende artikel er dog nok den lidt afvigende at imperativer projicerer en moralsk orden hvori det er af større værdi at følge imperativens bud end at gå imod den – for selvfølgelig er en imperativkonstruktion ingen garanti for at hverken passagerer eller børn eller andre gør som man byder dem at gøre.

8 DSB har faktisk netop indledt en kampagne på perronerne der opfordrer passagerer til at holde afstand til perronkanten.

mien, kunne man forestille sig at alle mennesker gik rundt med hulahopringe med en bestemt radius (Jensen 2020). Det ville ikke, ikke engang i teorien, kunne lade sig gøre i busser og toge, ganske enkelt fordi den materielle beskaffenhed i busser og toge ikke tillader at passagerer har én meters afstand omkring sig – og to meter er naturligvis kun mere umuligt. Derfor har Transportministeriet også omdefineret hvad *hold afstand* vil sige i busser og toge: det vil sige at man ikke skal sidde ansigt til ansigt med andre passagerer (Transportministeriet 2020), og derfor er der heller ingen eksempler fra NT's kommunikation hvor NT forsøger at præcisere hvilken afstand der skal holdes (hverken i standardiserede eller kulturelle måleenheder).

I den pandemirelaterede betydning hvor *hold afstand* henviser til at der skal være en smittereducerende afstand til andre mennesker, afhænger det altså af konteksten hvor meget eller hvordan man skal holde afstand. Som jeg har vist, ser det ud som om den semantiske flertydighed i *hold afstand* ikke er et problem i praksis. I data er det kontekstuellet givet at der er tale om en smittereducerende foranstaltning, og danske sprogbrugere er allerede vant til at udtrykket henviser til flere forskellige længder alt efter konteksten – der skal være længere til bilen foran på motorvejen end til bilen foran i et trafiksaneret boligområde.

Bemærk desuden de overraskende mange hjerter i NT's kommunikation som bevirker at direktivet *hold afstand* også har en vis ekspressiv karakter (Searle 1969, 1979). Ogiermann og Bella (2021) har foreslået at coronasituationen har aktualiseret et behov for at styrke interpersonelle relationer i informationsmateriale, og de har vist hvordan dette er tilfældet i kommunikationen fra coronanedlukkede butikker hvor butiksindehavere har ønsket at pleje relationen til deres kunder. Ligesom butikkerne ikke har ønsket at lukke ned, har NT ikke ønsket at skræmme deres kunder væk med forskellige reguleringstiltag (personlig kommunikation) det i nogen grad ikke kan lade sig gøre at overholde på grund af busser og toges materielle beskaffenhed, og det giver således god mening at NT supplerer de direktive talehandlinger med ekspressiv relationspleje. Således fremstår NT's brug af *hold afstand* som en talehandling hvor NT opfordrer passagerne til at holde afstand med udgangspunkt i at passagerne selv kunne være interesserede i at holde afstand. NT har endda enkelte ikke verbalsproglige *hold afstand*-plakater som blot består af to røde hjerter med afstand i mellem, og måske er disse eksempler rent ekspressive handlinger hvori NT udtrykker deres ønske om *hold afstand* uden at implicere at det kræver noget af passagererne: gid der må være afstand.

Som sagt kan man betragte effektiv risikokommunikation som kommunikation hvor myndigheder søger at mobilisere offentligheden til at tage informerede beslutninger. *Hold afstand* har været understøttet af diverse informationskampagner hvor det er blevet vist meget minutiøst hvad det teknisk og målbart vil sige at holde afstand. Så det er rimeligt at sige at befolkningen har været udsat for en stor videnseksponering hvad angår det smittereducerende tiltag. Således fungerer det kortfattede, semantisk flertydige *hold afstand* på klistermærker og plakater som en intertekstuel reference til befolkningens større vidensreservoir.

Den semantiske ambiguitet muliggør desuden et moralsk spillerum hvor forskellige kontekster mobiliserer forskellige kategorier som realisering af de latente argumenter. På grund af det gensidigt konstituerede forhold mellem kategorier og kategoribundne aktiviteter (Sacks 1992) betyder dette at den passende udførelse af den kategoribundne aktivitet *at holde afstand* udføres forskelligt afhængig af hvilken kategori der udfører den. Dermed bliver det altså principielt muligt at udføre en passagerkategori gennem passende holde afstand-aktiviteter uden at disse behøver at være målbart magen til dem andre kategorier (fx kunder i et supermarked) passende udfører som del af det at udføre deres kategorimedlemskaber. Det betyder dels at udtrykket kan anvendes i forskellige medlemskabs-kontekster, dels at det balancerer den vanskelige opgave at henvende sig til forskellige underkategorier af passagerer – både de meget smittebekymrede der har et stort behov for at der bliver reguleret, og de meget skeptiske der nemt føler at reguleringen kompromitterer deres frihedsrettigheder.

6. Konklusion

I denne artikel har jeg undersøgt hvordan det handlingsanvisende udtryk *hold afstand* er blevet brugt i risikokommunikationen i Danmark under COVID19. Fordi undersøgelsen angår hvorvidt udtrykket kan siges at være et godt bud på effektiv, handlingsændrende kommunikation, bidrager den til den informationsorienterede tilgang til risikokommunikation. Jeg har redegjort for hvordan Sundhedsstyrelsen initierede en kommunikationsstrategi hvori *hold afstand* bliver brugt i den handlingsanvisende risikokommunikation, og jeg har vist hvordan Nordjyllands Trafikselskab har fulgt styrelsen og brugt direktivet i deres passagerrettede coronakommunikation. I analysen af udtrykket har jeg påpeget at det grammatisk og semantisk må siges at være et flertydigt udtryk der har potentiale til at blive brugt i flere forskellige kontekster. Jeg har foreslået at denne åbenhed

i udtrykket gør at *hold afstand* er et velvalgt udtryk når det kommer til at mobilisere offentligheden til at tage ikke blot informerede, men også moralsk passende beslutninger – til at tage beslutninger hvor de kan udføre deres aktuelle kategorimedlemskaber på passende vis. Måske er denne fortolkningsåbenhed en særlig fordel netop for et trafikelskab som NT hvor åbenheden netop giver passagerne det fortolkningsrum de har brug for, når de står i et overfyldt tog og ikke har nogen praktisk mulighed for at holde hverken én eller to meters afstand til andre.

Dette arbejde er udført med støtte fra DFF.

Om forfatteren

Laura Bang Lindegaard, ph.d., lektor i diskurs og praksis ved Institut for Kultur og Læring, Aalborg Universitet.

Litteratur

- Barry, K., & J. Keane (2021): Coronavirus Measures: Physical Distancing, Wayfinding, and New Spatial Orientations. *GeoHumanities*, 1-12. <https://doi.org/10.1080/2373566X.2021.1986101>
- Chess, C. (2001): Organizational Theory and the Stages of Risk Communication. *Risk Analysis* 21(1), 179-188. <https://doi.org/10.1111/0272-4332.211100>
- Durst-Andersen, P. (2016): Introduktion til Det Pragmatiske Hjul – En ny tilgang til Direktiver. *Ny Forskning i Grammatik* 23, 22-37. <https://doi.org/10.7146/nfg.v24i23.24642>
- Engberg-Pedersen, E. et al. (2019): *Semantik*. København: Samfundslitteratur.
- Fischhoff, B. (1995): Risk Perception and Communication Unplugged: Twenty Years of Process. *Risk Analysis* 15(2), 137-145. <https://doi.org/10.1111/j.1539-6924.1995.tb00308.x>
- Frandsen, F. & W. Johansen (2020): Public Sector Communication: Risk and Crisis Communication. I: *The Handbook of Public Sector Communication*. V. Luoma-aho & M.J. Canel (red.). New York: Wiley-Blackwell, 229-244.
- Frewer, L. (2004): The public and effective risk communication. *Toxicology Letters* 149(1-3), 391-397. <https://doi.org/10.1016/j.toxlet.2003.12.049>
- Frewer, L. & B. Salter (2007): Societal Trust in Risk Analysis: Implications for the Interface of Risk Assessment and Risk Management. I: *Trust in Risk Management: Uncertainty and Scepticism in the Public Mind*. M. Siegrist, T. C. Earle & H. Gutscher (red.). London: Earthscan, 143-158.

- Garfinkel, H. (1967): *Studies in Ethnomethodology*. Cambridge: Polity Press.
- Gurabardhi, Z. et al. (2004): The Development of Risk Communication: An Empirical Analysis of the Literature in the Field. *Science Communication* 25(4), 323-349. <https://doi.org/10.1177/1075547004265148>
- Hansen, E. & L. Heltoft (2011): *Grammatik over det danske sprog*. København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab og Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Hilgartner, S. (1990): The Dominant View of Popularization: Conceptual Problems, Political Uses. *Social Studies of Science* 20(3), 519-539. <https://doi.org/10.1177/030631290020003006>
- Jayyusi, L. (1984): *Categorization and the Moral Order*. Boston: Routledge & Kegan Paul.
- Jayyusi, L. (1991): Values and moral judgement: communicative praxis. I *Ethnomethodology and the human sciences*. G. Button (red.). Cambridge: Cambridge University Press, 227-251.
- Jensen, O. B. (2020): Mobilitet efter Corona: Ændringer i transport og byliv. I: *Det epistemiske samfund*. O. B. Jensen & N. Schultz (red.). København: Hans Reitzels Forlag, 177-192.
- Kasperson, R. E. (2005): Six Propositions on Public Participation and Their Relevance for Risk Communication. I: *The Social Contours of Risk: Volume I: Publics, Risk Communication and the Social*. J. X. Kasperson & R. E. Kasperson (red.). London: Routledge, 19-28. <https://doi.org/10.4324/9781849772549>
- Leiss, W. (1995): 'Down and Dirty': The Use and Abuse of Public Trust in Risk Communication. *Risk Analysis* 15(6), 685-692. <https://doi.org/10.1111/j.1539-6924.1995.tb01340.x>
- Leiss, W. (1996): Three Phases in the Evolution of Risk Communication Practice. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 545(1), 85-94. <https://doi.org/10.1177/0002716296545001009>
- Lundgren, R. E. & A. H. McMakin (2018): *Risk Communication. A Handbook for Communicating Environmental, Safety, and Health Risks* (6. udgave). New York: Wiley.
- McComas, K. A. (2005): Defining Moments in Risk Communication Research: 1996-2005. *Journal of Health Communication* 11(1), 75-91. <https://doi.org/10.1080/10810730500461091>
- Mey, J. L. (1993): *Pragmatics: An Introduction*. Oxford: Blackwell.

- Ogiermann E. & S. Bella (2021): On the dual role of expressive speech acts: Relational work on signs announcing closures during the Covid-19 pandemic. *Journal of Pragmatics* 184, 1-17. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2021.07.020>
- Reed, M. S. (2008): Stakeholder participation for environmental management: A literature review. *Biological Conservation* 141(10), 2417-2431. <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2008.07.014>
- Sacks, H. (1992) *Lectures on Conversation*. Oxford: Basil Blackwell.
- Searle, J. (1969) *Speech Acts*. Cambridge University Press.
- Searle, J. (1979) *Expression and Meaning*. Cambridge University Press.
- Svennevig, J. (2009): *Språklig samhandling*. Oslo: Cappelen Damm.
- Sørensen, K. et al. (2021): Rebranding social distancing to physical distancing: calling for a change in the health promotion vocabulary to enhance clear communication during a pandemic. *Global Health Promotion* 28(1), 5-14. <https://doi.org/10.1177/1757975920986126>
- Wardman, J. K. (2008): The Constitution of Risk Communication in Advanced Liberal Societies. *Risk Analysis* 28(6), 1619-1637. <https://doi.org/10.1111/j.1539-6924.2008.01108.x>

Internetkilder

- Dansk Sprognævn, *social distancing*: <https://dsn.dk/soegning/?soegeord=social%20distancering> (tilgået 17.1.2022)
- Den Danske Ordbog, *holde*: <https://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=holde&tab=for> (tilgået 17.1.2022)
- Den Danske Ordbog, *holde afstand*: <https://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=holde+afstand> (tilgået 17.1.2022)
- EUR-Lex (2020): [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DA/TXT/?uri=CELEX:52020XC0320\(03\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DA/TXT/?uri=CELEX:52020XC0320(03)) (tilgået 17.1.2022)
- Sundhedsstyrelsen (2021): <https://www.sst.dk/da/Opgaver/Forebyggelse/Indsatser/Kampagner/Aktuelle-kampagner/COVID-19> (tilgået 13.1.2022)
- Transportministeriet (2020): <https://www.trm.dk/nyheder/2020/fle-re-rejsende-i-den-kollektive-transport/> (tilgået 17.1.2022)
- WHO (2022): <https://www.who.int/westernpacific/emergencies/covid-19/information/physical-distancing> (tilgået 17.1.2022)